

”גם לנשמה מגיע אוכל”

הלות לחסה חיצוים ואקטאליה לפי סדר פרשיות השבוע

פרשת נח שנת תשפ”ד

גיליון מספר 399

1. הגנוב כמה פעמים פחות מפרוטה מחברו עד שמצטרף לפרוטה האם יש לו חיוב השבה? הוכח מפרשת השבוע!
2. האם נח היה חייב לקבוע מזוזה בתיבה?
3. האם היה אור בתוך התיבה? הוכח מפרשת השבוע!
4. מדוע נענש נח שהאריה הכישו הרי נח היה צדיק?
5. אייפונים שעמדו לשריפה נגנבו, והגנב טוען שזכה בהם מן ההפקר, האם הגנב צודק? הוכח מפרשת השבוע!
6. בעקבות הטבח הנורא האם אפשר לנהוג אבלות על מת קודם שמת והאם כשטעה שחשב שמת כבר מהני? הוכח מפרשת השבוע!
7. מדוע היה צריך הקב"ה לסגור את הדלת של התיבה וכי נח לא היה יכול לסגור את הדלת לבד?
8. מדוע לא תיקנו חז"ל ברכה לאדם שרואה את תיבת נח?
9. האם בומן מלחמה יש לגזור איסור תשמיש? הוכח מפרשת השבוע!
10. מדוע מי שאינו עומד בדבורו מקללים אותו דווקא בקללה של אנשי דור המבול?
11. קטן שהתגייר וכשגדל התחרט, האם חייב מיתה על השבתות ששמר שהרי גוי ששבת חייב מיתה? הוכח מפרשת השבוע!
12. אדם ששומר שבת ביום שישי או במוצאי שבת האם יעבור על איסור בל תוסיף? הוכח מפרשת השבוע!
13. האם מותר לתרום דם כדי לקבל על כך תשלום כסף משום דחובל בעצמו? הוכח מפרשת השבוע!
14. אדם שהרג מי שנוצר על ידי ספר יצירה האם הוא נקרא רוצח? הוכח מפרשת השבוע!
15. כיצד מגדירים על מי שנוצר בספר יצירה כאדם או כבהמה? כגוי או כיהודי?
16. למה לא הוזכר בתורה השם של אמא של אברהם אבינו?

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין בים
ובין בנפשה המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרוחה ומאפלה
לאורה ומשעבוד לגאולה השתא בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן

עלון זה יוצא לאור בס"ד ע"י בית המדרש "בית - יוסף"
לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן
רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

1. הגונב כמה פעמים פחות מפרוטה מחברו עד שמצטרף לפרוטה האם יש לו חיוב השבה? הוכח מפרשת השבוע!

והנה בשאלה זו כבר דנו בה גדולי הפוסקים: הפני יהושע בגמרא במסכת קידושין (דף מו ע"א) כתב דאפשר דאפילו גזל פחות משהו פרוטה עכשיו, וחזר וגזל פחות משהו פרוטה נמי לא ניתן להשיבם, דקמא קמא אחיל לה כיון שאין עליו שם ממון בשעה שגזלה וצ"ע.

וכן המנחת חינוך (מצוה ק"ל אות א) כתב דהא דבפחות מפרוטה אין חיוב השבה יש שני טעמים או משום דהויה בכלל שיעורין הלכה למשה מסיני או משום דבפחות מפרוטה דרך האדם למחול, וכותב דאחד מהנפק"מ בין הטעמים, אי אמרינן משום דהויה בכלל שיעורין הלכה למשה מסיני, אם כן בגזול פחות משהו פרוטה מאחד היום וביום מחר עוד פחות מפרוטה ואפילו לזמן מרובה מצטרף, הן שעבר על הלאו והן שחייב בהשבה דלמה לא, אבל אי אמרינן מטעם מחילה אם כן צריך להיות הגזלה שווה פרוטה בפעם אחת, אבל אם גזל חצי פרוטה ממילא מחל לו, ובכל חצי פרוטה הוי מחילה אם כן אין מצטרף לפרוטה כלל ואין צריך להשיב רק אם גזל שווה פרוטה בפעם אחת, ועיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה תנינא חלק ג' סימן מ"ה, וכן במהדורה רביעה חלק ג' סימן ק"ל), וכן באמרי בינה (עניני בשר וחלב סימן ב) וכן ביד המלך (הלכות גזלה פרק א).

"ותשחת הארץ לפני האלוהים ותמלא הארץ חמס" (וי"א).

במדרש רבה (פרשת נח ל"א ס"ק ה) איתא וכך היו אנשי דור המבול עושים, היה אחד מהם מוציא קופתו מליאה תורמוסים, והיה זה בא ונוטל פחות משהו פרוטה, וזה בא ונוטל פחות משהו פרוטה עד מקום שאינו יכול להוציא בדיון.

יש לחקור בהא דקיימ"ל דבגזל פחות מפרוטה אף על פי שאסור כיוון חצי שיעור אסור מן התורה מכל מקום חיוב השבה ליכא רק בפרוטה מה הדין אם גזל היום חצי פרוטה ולמחר עוד חצי פרוטה האם מצטרף ויש חיוב השבה או דיילמא לא מצטרף וליכא חיוב השבה.

הרה"ג רבי מנשה קליין זצ"ל בספרו שו"ת משנה הלכות (חלק ה' סימן רצ"ב) כתב דמדברי המדרש היה משמע דאיכא חיוב השבה כשגזל כמה פעמים פחות מפרוטה ומצטרפת לפרוטה, דאם נימה דבגזל פחות משהו פרוטה אינו מצטרף אפילו כשגנב כמה פעמים, מדוע לקחו כל אחד בשבילו רק פחות מפרוטה היו יכולים לקחת יותר מפחות פרוטה שייקחו כמה פעמים עם הפסק, ולמה כל אחד לא לקח רק פחות מפרוטה פעם אחת, אלא שמע מינה דזה מצטרף כמה חצאי פרוטה לפרוטה ויש חיוב השבה.

2. האם נח היה חייב לקבוע מזוזה בתיבה?

מוכח ממדרש זה שנח לא הוזהר לעשות שמירה ע"י המזוזה בפתח התיבה, לולי שהזדמן ה' ברוב רחמיו ויסגור בעדו, ואם היה שם מזוזה לא היה כח לשום מזיק להתקרב אצלו, ש"מ כי נח לא קבע מזוזה בפתחה של תיבה.

וצריך ביאור מדוע באמת נח לא קבע מזוזה בפתחה של התיבה. ומיישב שכיון שהתיבה מוגדרת כבית האסורים (כמו שמובא במדרש שם), לכן פטור מקום זה ממזוזה, שכך פסק החי"א שבי"ת האסורים פטור ממזוזה. אולם מעיר ששיטת השער אפרים לחייב בית האסורים במזוזה, ונח היה צריך להחמיר על עצמו כשיטה זו. ולכן כתב שהסיבה שלא קבע שם מזוזה, שבסופו של דבר זו לא הייתה דירה של כבוד, משום שמריבוי הבהמות והחיות, היה שם סירחון גדול, ולמרות שהיה מדור מיוחד לזבל, אבל ברבות הימים הספינה כולה הייתה מקום שאינו מכובד, ובמקום כזה אסור לקבוע מזוזה. ועוד כתב שהתיבה הייתה נחשבת כבית שבספינה שפטור מן המזוזה.

ועוד נראה לברר על פי דבריו של מו"ר הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו תשובות והנהגות (כרך ב סימן תקמ"ב) כתב וז"ל: נשאלתי במי שיש לו בית נייד (קראוון) אם חייב במזוזה, הנה בש"ע יו"ד (רפ"ו סעיף י"א) כתב שבתים בספינה פטורים, ומפורש ברמב"ם הטעם לפי שאינם עשויים לדירת קבע, אם כן לפי זה גם כאן דהוי נייד כמוהו ואינו קבוע צ"ל פטור ממזוזה, ויש לחלק דשאני ספינה דנייד כל הזמן ולא נקרא קבוע כבית בזה הוא דפטור, אבל כאן דגרים ומשתמשים בו כבית במקום קבוע, מסתבר אם נמצא במקום קבוע שלשים יום דומה לקבוע, וחייב מדובר במזוזה כמו בית שכולו. ולפי זה בנידון שנשאלתי שהקרוואן קבוע שם תמיד, ורצונו לגור שמה כחודש ויותר פעמיים בשנה, ומונח אז ולא נייד, נראה שראוי לקבוע מזוזה אבל בלי ברכה, אבל במקום שהוא תמיד נייד ולא נמצא אפילו שלשים יום במקום אחד לא חייבו חז"ל דלא דמיא לבית ופטור לגמרי ממזוזה. ונראה מדבריו דס"ל שבשביל להתייחס בכ"ז כקביעות, יש תנאי שיהיה גם מונח אז ולא נייד, ולא סגי שגרים שם בקביעות. ודבר זה נפק"מ בהרבה חצרות שיש שם ארון כתר גדול ולפעמים יש בו ד' על ד' שמשמש למחסן האם יהיה חייב במזוזה מדין בית האוצר וגם אם אין דע"ד אולי בית האוצר לא צריך דע"ד.

ונלע"ד שדבריו של מו"ר הגר"מ שטרנבוך שליט"א הם נפקא מינה אם לשאלתנו ששאלנו לגבי מזוזה בתיבה, שלא סגי שדרים שם בקביעות, אלא צריך שהתיבה תנוח במקום אחד.

3. האם היה אור בתוך התיבה? הוכח מפרשת השבוע!

ויש לומר שציווהו הקב"ה לקחת אבן מאבני הבדולח או מאבני השוהם הנמצאות בנהר פישון, להאיר את התיבה.

וכתב רבינו בחיי (שמות כח טו) שהשם של יוסף היה על אבן השוהם אשר בחושן, וסגולת אבן זו לתת חן לאדם בעיני כל רואיו ונקראת 'שהם' ויש בה אותיות 'השם' על שם ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח, וכתב וייתן חנו בעיני שר בית הסוהר, ומי שנושאה בבית המלכות תועיל הרבה ויצליח ויהיו דבריו נשמעים. ולפי זה נראה לומר שהנחת אבן השוהם בתיבה הייתה כדי להשפיע על כל באי התיבה על מציאת חן האחד בעיני חברו, הן לאדם והן לבע"ח.

"צהר תעשה לתיבה ואל אמה תכלנה מלמעלה ופתח התיבה בצדה תשים תחתיים שניים ושלישים תעשה" (ו טו)

רבי ישעיה יוסף פונטריומולי זצ"ל מגדולי רבני איזמיר שבתורכיה, בנו של בעל הפתח הדביר, בספרו פני יוסף (עה"ת פרשת נח דף יב ע"ב) דן האם נח היה חייב לקבוע מזוזה בפתחה של התיבה.

וכתב שלכאורה היה נראה שמעיקר הדין נח הי חייב להניח מזוזה בתיבה, משום שהתקיימו בתיבה את עשרת התנאים המובאים ברמב"ם בהלכות מזוזה (ריש פ"ו) שיש בה ד' על ד' אמות, והפתח שלה בוודאי היה לו שני מזוזות ומשקוף וגובה עשרה טפחים, והיה לתיבה גם כן תקרה, והיא עשויה לדירת אדם, ולדירת חול, ולדירת כבוד, והגם שנח הכניס לתוכה בהמות וחיות ואף זבל, אבל הרי נח עשאם מדורים מדורים בפני עצמן. ומסתמא קיים נח כל התורה כולה, שהרי ידע את סוגי הבהמות הטהורות והטמאות. ומביא מדרש בבראשית רבה (לב יד) ויסגור ה' בעדו, משל למלך שקבע דרולמוסיא (כליה והריגה) שלו במדינה, ונטל אוהבו וחבשו בבית האסורים, נתן הפרגוס (חותם) עליו, כך ויסגור ה' בעדו, בקשו להפוך התיבה והקיפה אריות שלא יגעו בה, ע"כ. אם כן מוכח ממדרש זה שנח לא הוזהר לעשות שמירה על ידי המזוזה בפתח התיבה, לולי שהזדמן ה' ברוב רחמיו ויסגור בעדו, ואם היה שם מזוזה לא היה כח לשום מזיק להתקרב אצלו, שמע מינה כי נח לא קבע מזוזה בפתחה של תיבה.

בספר פני יוסף דן האם נח היה חייב לקבוע מזוזה בפתחה של התיבה. וכתב רש"י בישעיה (פרק מא) דשם בן נח היה נפל ועשה המסמרים והבריחים לתיבה. וכתב שלכאורה היה נראה שמן הדין חייב נח להניח מזוזה בתיבה, משום שהתקיימו בתיבה את עשרת התנאים המובאים ברמב"ם בהלכות מזוזה ריש פ"ו שיש בה ד' על ד' אמות, והפתח שלה בוודאי היה לו שני מזוזות ומשקוף בגובה עשרה טפחים, והיה לתיבה תקרה, ועשויה לדירת אדם, ולדירת חול, ולדירת כבוד, והגם שהכניס לתוכה בהמות וחיות ואף זבל, אבל עשאן מדורים מדורים בפני עצמן. ומסתמא קיים נח כל התורה כולה, שהרי ידע את סוגי הבהמות הטהורות והטמאות. והביא מדרש בבראשית רבה (לב יד) ויסגור ה' בעדו, משל למלך שקבע דרולמוסיא (כליה והריגה) שלו במדינה, ונטל אוהבו וחבשו בבית האסורים, נתן הפרגוס (חותם) עליו, כך ויסגור ה' בעדו, בקשו להפוך התיבה והקיפה אריות שלא יגעו בה, ע"כ.

"צהר תעשה לתיבה ואל אמה תכלנה מלמעלה ופתח התיבה בצדה תשים תחתיים שניים ושלישים תעשה" (ו טו)

וכתב התרגום יונתן בן עוזיאל: איזל לפישון וסב מתמן יוהרא ותשונינה בתיבותא לאנהרא לכוון. ופירוש המילים: לך לפישון וקח משם מרגלית ותשים אותה בתיבה להאיר לכם.

ובפירוש נושא כלי יהונתן, הביא שבפסוקים לעיל (ב יא-יב) נאמר על אחד הנהרות היוצא מגן עדן, ושם האחד פישון שם הבדולח ואבן השוהם.

4. מדוע נענש נח שהאריה הכישו הרי נח היה צדיק?

שאמר הכתוב הן צדיק בארץ ישולם, והיה זה מצד שהיה מזונותיו מוטלים עליו, שהרי ודאי לא ה

בתולדות יצחק מתרץ: ע"פ מה שנאמר במדרש תנחומא (נח) ויישאר אך נח שהכישו ארי לפי שאיחר מזונותיו, ויש להקשות למה הכישו אחר שהיה צדיק תמים, אלא על שחטא במחשבה, שהיה מאמין ואינו מאמין.

בספר משנה שכיר (נח) בשם הרבני המופלג ר' פנחס שענפעלד מבאטור שבעה"ל ע"פ מה דאיתא במדרש ילקוט ראובני (בפרשת נח ד"ה ויצא נח) בשם מדרש הנעלם בשעה שיצא נח מן התיבה התחיל לבכות ואמר רבשי"ע למה החרבת עולמך, אמר לו הקדוש ברוך הוא שטייה עכשיו אתה בוכה, למה לא הקרבת קרבנות בתחילה בשבילך כמו שהקרבת עתה, דכתיב (בראשית ח' כ') "ויבן נח מזבח לה' ויעל עולות וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור הקרבת קרבנות שאם האש שירד מן השמים היה בדמות אריה נתקבל האדם" ואלמלי הקרבת קרבנות בתחילה לא הייתי מחריב את עולמי, עכ"ל המדרש, וידוע דאיתא בגמרא במסכת יומא (דף כ"א ע"א) בשעת לרצון, וזו כוונת רש"י: ויישאר אך נח - היינו אך למעט שרק הוא נשאר וכל העולם נחרב, יען שאיחר מזונותו להארי, היינו שאיחר מזון הקרבנות להארי של מעלה שבא עם האש שירד על המזבח, ועל כן נענש ע"י הארי הגשמי להורות לו על חסרונו שחסר מתחלה, ועליו נאמר הן צדיק בארץ ישולם.

5. אייפונים שעמדו לשריפה נגנבו והגנב טוען שזכה בהם מן ההפקר, האם הגנב צודק? הוכח מפרשת השבוע!

אותו נער הודה במעשיו, והנערים תבעו שימסור ליד כל אחד את דמי המכשיר. למרבה הפלא, הגנב לא התרגש במיוחד מהתביעה נגדו: "לא גנבתי מאומה, שהרי המכשירים שעמדו לשריפה, היו הפקר גמור, ולא מן הנערים זכיתי בהם אלא מן ההפקר".

באים הנערים עם הגנב ושואלים: האם אכן מתקבלת הטענה שהמכשירים שיועדו לשריפה נחשבים כהפקר, וממילא הגנב פטור מלשלם את דמיהם?

תשובה: הגנב צריך להשיב לכל הנערים את דמי המכשירים שלהם, משלוש סיבות:

א. ברור הדבר, שכוונת הנערים, לא הייתה אלא לבער את האייפונים הטמאים מן העולם, שאם לא כן מדוע לא החליטו למכרם בעצמם ולהרוויח את תמורתם הכספית, אלא, שבוודאי כוונתם הייתה לקיים במכשירים "מצוות ובערת הרע מקרבך" כדי שלא יזיקו גם לאחרים, וכעין מה שמצינו ברמ"א (או"ח סימן תלד ס"ב) שאין לבטל ולהפקיר את החמץ אלא לאחר ששרפו אותו, כדי לקיים מצוות שריפה בחמץ שלון, ומשכך, כל עוד לא נשרפו, הם עדיין נשארו הבעלים על המכשירים, ולכן שלם ישלם להם הגנב את דמיהם.

ב. לפני המבול, צוה ה' יתברך את נח (בראשית ו כא): ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל, ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה. ודקדק הכלי יקר: "לך" משמע משלך, לא משל אחרים, כדרך "משלכם" הנאמר בארבעת המינים, ומדוע היה צריך הקב"ה להדגיש שייקח נח מזון דווקא משלו? מסביר הכלי יקר, שאין זה אלא כדי שלא יחשוב נח, הרי היום או מחר ימותו כולם, כך שממונם עומד להיות כלה, ואם כן, אולי היא מותר ליקח משלהם... תלמוד לומר קח "לך", משלך דווקא. הרי שגם רגע אחד לפני מבול או שריפה, אסור לגזול, הגם שבין כך הממון הולך לאיבוד.

ג. נראה שאפילו אילו היו מפקירים ממש את מכשיריהם, ובא הנער וגנבם, יכולים הם לטעון שעל דעת אותו נוכל הם לא הפקירו, כעין מה שמצינו במסכת גיטין (דף מז ע"א) 'נהי דמפקרי את הלקט שכחה ופאה אדעתא דישאל, אדעתא דנכרי מי מפקרי', וביארו התוספות, שמאחר והופקרו על דעת שיטילום עניי ישראל, הרי שאם נטלם נכרי, הפקר בטעות הוא ואינו הפקר. וכך גם בענייננו, על דעת שייקח את זה הנער הגנב, וימכרו לחוטא ומחטיא, על דעת כן לא הפקירו, והרי זה הפקר בטעות. ולכן צריך הגנב להחזיר לגנבים את הכסף שקיבל מהסוחר.

הגנב בא ודרש 'דמי תיווך'

הנערים העדיפו שלא למכור את המכשירים אלא לבערם מן העולם, ולכן יכולים לטעון שמכירה זו נעשתה למורת רוחם, ואינם רוצים כלל בתיווכו של אותו 'מתווך גנב', ולא ניחא להו במכירתו הזדונית. ב. הגנב לא התכוון כלל ליהנות את בעלי המכשירים, אלא רק את עצמו, ועל כך אין חיוב תשלום מדין 'נהנה' (יעוין בנתי"מ סימן קנח סק"ח). לסיכום: גונב המכשירים צריך ליתן את דמיהם לבעליהם, ולא יקבל כלל אחוזים מדמי המכירה. (חש"ח נדרים מד ע"א).

איתא במדרש תנחומא (נח אות ט) על הפסוק בספר משלי (י"א ל"א) "הן צדיק בארץ ישולם" זה נח, ולכך הכישו אריה.

והקשו האשל אברהם בוטשאטש (סימן קס"ז) וכן הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל הובא בברכה משולשת (מאמר ט"ז) כיון שנח היה צדיק כמו שהתורה מעידה עליו, למה נענש שהכישו אריה, וכי הקב"ה מעניש בלא חשבון?

רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל הובאו דבריו בספר בברכה משולשת (מאמר ט"ז) מתרץ: על פי מה שאיתא דגם נח חטא בגזלה אלא שעשה תשובה, אם כן קשה אם נח עשה תשובה למה הכישו הארי? ונראה דאיתא פלוגתא בגמרא במסכת יבמות (דף ק"י ע"ב) מי שגזל מחמשה בני אדם ואינו יודע מאיזה מהם גזל, דעת רבי טרפון שמניח גזלה ביניהם ומסתלק, ור"ע סבר שאינו מקיים והשיב את הגזלה עד שישלב לכל אחד, ופסק הש"ך כרבי טרפון, ולפי זה י"ל דנח עשה תשובה שהניח את הגזלה ביניהם, דאנן פסקינן כרבי טרפון דמניח גזלה ביניהם ומסתלק, אבל ידי שמים לא יצא ולכך הכישו הארי. והשתא אתי שפיר המדרש בטוב טעם ודעת הן צדיק בארץ ישולם זה נח, וקשה מהו 'בארץ', וצריך לומר דווקא בארץ הוא צדיק, דהיינו כרבי טרפון, אבל לצאת ידי שמים לא יצא כיון שלא נתן לכל אחד ולכך הכישו הארי.

האשל אברהם בוטשאטש (סימן קס"ז) מתרץ: שמכיוון שבתביעת נח שהיה מוטל על נח לדאוג למזונות לכל בעלי חיים הכישו ארי על שאחר לו מזונותיו, וכמו שאמרו חז"ל במדרש תנחומא (נח אות ט) על מה

וְהָיָה לְכֹהֵן כְּבֹדוֹ וּבְחֻמּוֹתָיו וְיִשְׂרָאֵל שׂוֹב מִכַּנְּסֵי וּמִקְדָּשָׁם שִׁם עֲלֵיהֶם אֶתְחִילָה אֲשֶׁר לֹא יִכְרַת

אתה שתמיד רצית להנציח את קרובך ויקירך בצורה מכובדת הנצחה זו יכולה להיות שלך!

אנו נערכים להגדלת חדר השיעורים שיפוך והרחבת עזרת הנשים ובניית ארון קודש.

בוא ותהיה חלק בכל העשייה הרוחנית ושותף בכל הזכויות של לימוד התורה והתפילה ברכישת ובתרומה של אמה על אמה.

לפרטים נוספים הרב יוסף ויצמן: 052-8144488

הרב שמעון נעים: 058-7700681

ניתן לתרום ולסייע גם בביט במספר: 052-8144488

בית המדרש "בית יוסף"

רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל

רחוב קרית יערים 32 גבעתיים

"ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה" (ו כא)

מעשה בתלמיד חכם צעיר ונמרץ, שפועל רבות בקירוב בני נוער באחת הערים בארצנו. התלמיד חכם הצליח לאסוף כשלושים נערים מתקרבים, ללימוד בליל הושענא רבא, ובמהלך הלילה הרבה לשוחח עמם אודות הקלקול הנורא שבמכשיר המתועב, האייפון. הנערים האזינו לדבריו הסוחפים, ובשעת רצון פנה אליהם בתחינה, כשדמעות זולגות מעיניו: 'אנא, אנו עומדים לפני רגע חיתום הדין, והיוצאה לפועל של הדין שנכתב בראש השנה ונחתם ביום הכיפורים, בואו ונקדש שם שמים, ונקבל עלינו כולנו כאיש אחד בלב אחד, לקיים את ציווי הבורא של 'ובערת הרע מקרבך', ונשרוף את המכשירים הטמאים שבכיסנו... אחיי ורעיי, הבה נאסוף את כל המכשירים לקופסה אחת, ולאחר התפילה וחבטת הערבה, נשליך למדורה את הקופסה, ובוודאי שבשמים יעשה הדבר רושם עצום ונוכח לפתקה טובה'. הדברים היוצאים מליבו הטהור, נכנסו לליבם של אותם אחים תועים, וכמעט כולם ניגשו להניח את המכשיר הטמא בקופסה. אלא, שלפני התפילה, לאחר ששבו הלומדים מטבילה במקווה, הופתעו לגלות שקופסת המכשירים נעלמה. החיפושים אחר הקופסה העלו חרס, אך לאחר כמה ימים התברר שגנבה על ידי אחד הנערים, שמיחר עוד באותו היום לפנות אל סוחר, ולמכור לו את כל המכשירים תמורת סכום רב של כסף.

וכעת התעוררה שאלה נוספת: בא הנער הגנב, ותובע מבעלי המכשירים דמי תיווך. "הרי השתדלתי במכירת המכשירים, ואתם זוכים בתמורתם המלאה הודות להשתדלותי, ומדוע שלא אקבל את אחוזי תיווך המכירה?"

תשובה: נראה שאין ממש בתביעתו, משתי סיבות: א. משום שדמי תיווך ניתנים מדין 'נהנה' עבור ההנאה שקיבלו לבעלים, וכאמור, בענייננו

6. בעקבות הטבח הנורא האם אפשר לנהוג אבלות על מת קודם שמת והאם כשטעה שחשב שמת כבר מהני? הוכח מפרשת השבוע!

אבלות ואינו חייב עוד להתאבל, ודווקא לקרוע חייב שנית דדין קריעה לחוד ודין אבלות לחוד, דקריעה צריך להיות בשעת חימום ודווקא ולכך קודם מיתה ליכא שעת חימום, וממה נפשך דמה שהוא סבר שכבר מת והיה לו שעת חימום זה היה בטעות שבאמת לא מת, ולומר נהי דכוונה בטעות היה, סוף סוף מימלא כבר קרע, זה אינו דקריעה בשעת חימום בעיני ולא מהני קריעה קודם, אבל באבלות אם נהג מקודם מהני. והביא ראייה לדבריו: מהא דאיתא בילקוט שמעוני על הפסוק בפרשת שמיני (ח' ל"ג) "ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים" אמר להם שמרו אבלות ימים שבעה עד שלא יגע בכס, שכך שימר הקדוש ברוך הוא שבעת ימי אבלות, עד שלא הביא את המבול, והיו אהרן ובניו שומרים ולא היו יודעים על מה משמרים, וא"כ מוכח מזה דאבלות שייך קודם מיתה, אבל קריעה נאמר להם אח"כ ובגדיתם לא תפרומו, מוכח דקריעה קודם מיתה לא שייך לכך כיון דלא קרע קודם הוצרך לומר שאף על פי כן לא תפרומו, אבל אבלות שכבר קיבלו ימי אבלות ושמרו כבר לא הוצרך להם שלא יתאבלו כיון שכבר נהגו זה מכבר, והן אמת דאם היה אבל אחד נוהג אבלות קודם המיתה שידע שעדיין לא מת החולה ונהג אבלות זה ודאי לא מהני דאין זה אבלות דבשלמא באהרן שנאמר לו מפיו של הקב"ה והיה זה לוודאי בעיניו, וכן הקב"ה עצמו שנעצב על המבול והיה זה ברור לו לכך גמרו ונתאבלו ממש, אבל באדם שיש לו חולה, כיון דהוא אינו יודע אם ימות ובכל שעה מקווה לו שיחיה, א"כ לא גמר בלבו האבלות להתאבל ממש, כן מתנחם הוא אולי חי יחיה ולכך לא מהני, אבל אם טעה וסבר שמת א"כ גמר האבלות ונתאבל ממש אף שאח"כ נודע שלא מת בשעת האבלות רק עתה מת מהני האבלות שקודם המיתה בדיעבד, ואף דאין למדין הלכה מפי מדרש, נראה שבאבלות דרבנן נראה להקל, בפרט שגם בקריעה הווה אמינה דיצא ידי קריעה רק דקימ"ל שלא מהני, דקריעה בשעת חימום בעיני, ובאבלות נראה להקל.

ובאחרונים תמהו על הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל: ממה שכתב בשו"ת הרא"ש (כלל כ"ז סימן ח') וכן פסק להלכה הרמ"א (יו"ד סימן שע"ה ס"ק א') דאבלות קודם קבורה או קודם ייאוש לאו אבלות הוא כלל כי לא נתחייב עדיין להתאבל, והווה ליה כשמע על החולה שמת והתחיל להתאבל עליו ואחר כך אמרו לו חי הווה והשתא הוא דמת שצריך עתה להתחיל שבעה ימי אבלות, ואם כן הוא הדין גם בעינינו.

ובספר שיח השדה (לרבי צבי אריה פרומר זצ"ל שער ברכת ה' סימן א' עמוד 11) כתב שהכי נמי אפשר לומר לענין קריעה, וביאר על פי זה הא דמבואר בגמרא במסכת נדרים (דף פז ע"א) שאדם הקורע על חולה בעודו חי ומדומה לו שמת, ומת בתוך כדי דיבור, יצא ידי קריעה.

ובמדרש בבראשית רבה (פרשת נח פל"ב) מביא שדו"ג התיר את אשת דוד מכיוון שדוד מורד במלכות שאול היה וחייב מיתה, והעומד למות כאילו כבר מת ואשתו מותרת. ועיין מה שכתב על כך הגר"ח פלאגי זיע"א בספרו נפש חיים (מערכת מ' אות נט)

ומרן ראש הישיבה הגר"א זצ"ל בספרו זקוק"ל בספרו אילת השחר (פרשת נח ח ז) מביא מה שכתב בספר שער הכוונות (דף פו ע"ב) וז"ל: וביום שמורי הארזי"ל ביאר לנו המאמר הזה, היינו יושבים בשדה תחת האילנות ועבר מעלינו עורב אחד צועק וקורא כדרכו, ומורי ז"ל ענה ואמר אחריו ברוך דיין האמת, שאלתי את פיו ואמר לי כי אמר לו העורב ההוא כי לפי שגילה הסוד הזה לכל בני האדם בפרהסייה לכן נענש בעת ההיא בבית דין של מעלה וגזרו עליו שימות בנו הקטן, ותיכף הלך לביתו ובנו היה מטייל בחצר ובאותה הלילה חלה את חוליו ומת אחר ג' ימים רח"ל, עכ"ל. והעירו למה בירך דיין האמת עוד לפני שבנו מת.

7. מדוע היה צריך הקב"ה לסגור את הדלת של התיבה וכי נח לא היה יכול לסגור את הדלת לבד?

הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו תפארת יהונתן מתרץ: כניסתו לתיבה היה בשבת ולא היה אפשר לחזק הדלת בנסרים לבל יפתח משום אדם, אמנם הקב"ה סגרו על פי נס.

ואולם לענ"ד יש להקשות: והרי זה היה פקוח נפש שדוחה את השבת, ובפרט שמדובר לפני מתן תורה שעדיין לא היו מצווים על השבת, אם כן לענ"ד דבריו של להגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל דחוקים. וצ"ע.

עוד מתרץ הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו תפארת יהונתן: הורה לנו כי אמרו במדרש דבשבל בהמות שלא חטאו יש לאדם קיום בעולם הזה כדכתיב אדם ובהמה תושע ה' וא"כ אף כאן תחשוב כי היה לנח קיום בשבל בהמות והורה לנו הפסוק ויסגור ה' בעדו דזכותו הגין על הבהמות ובעבורו ניצלו ולא להיפך.

"כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה ומחיתי את כל היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה" (ז ד)

בנביא שמואל ב' (יב יד-טז) מובא שנתן הנביא בישר לדוד המלך שבנו הנולד לו מאשת אוריה מות ימות, ומיד דוד המלך התאבל עליו אפי' שעוד לא מת, וזאת כיון שהנביא אמר לו שימות, נחשב כבר כמת. וכן כתב תוספות בגמרא במסכת מועד קטן (דף כא ע"א ד"ה דאי) וז"ל: ושמה הואיל והנביא אמר לו מות ימות, הרי הוא כמת. ותוספות הביא ראייה מדבריו של הירושלמי במסכת מועד קטן (פרק ג') דאיתא שם דבר פלא בסיבת הדבר שהמתין הקב"ה עוד שבעת ימים לביאת המבול: והקשה הירושלמי על הפסוק בפרשת השבוע "ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ" ומתאבלים קודם שימות המת, מתרצת הגמרא: בשר ודם שאינו יודע מה עתיד להיות אינו מתאבל עד שימות המת, אבל הקדוש ברוך הוא שידוע מה עתיד להיות שימר על עולמו תחילה.

וז"ל הירושלמי שם: ומנין ששימר הקב"ה על עולמו שבעה (ישב שבעת ימי אבלות) שנאמר "ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ", ומקשה הירושלמי האם מתאבלים קודם שימות המת?, אלא בשר ודם שאינו יודע מה עתיד להיות אינו מתאבל עד שימות המת, אבל הקב"ה שהוא יודע מה עתיד להיות שימר על עולמו תחילה.

משמע מדברי הירושלמי דבר חידוש גדול מאוד שאילו אדם היה יודע בוודאות שימות לו מת יכול להתאבל עליו עוד לפני שמת המת.

ולענ"ד קשה: מדברי הגמרא במסכת ברכות (דף י ע"ב) דמשמע שאפילו כשאמר הנביא שימות אינו חשוב כמת ומועילה תפילה לבטל הגזירה שהרי חזקיהו המלך אף ששמע מישיעה הנביא שימות ולא יחיה, אמר לו כך מקובלני מבית אבי אבא שאפילו שחורב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, וצ"ע.

ובשיטה לתלמידו של רבינו יחיאל מפריס בגמרא במסכת מו"ק (דף כ"א ע"א) כתוב: ואית דגמר ליה לשבעה ימי אבלות מדכתיב "כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ" ודרשי שהיו מתאבלים אותם שבעה ימים על בני דורם שהיו עתידין למות במבול, ולפי גירסא זו התאבלו נח ובניו שבעה ימים לפני המבול על בני דורם, חז"ן להדיא דמהני אבלות על המת קודם שמת כשיודעים בוודאות שימות.

ובתוספות במסכת בא מציעא (דף קיד ע"ב ד"ה אמר) כתב: תימה לר"י היאך החיה אליהו בנה של האלמנה כיון שכהן היה דכתיב ויתמודד על הילד וגו', ובשיטה מקובצת שם תירץ בשם תלמיד הר"ף שכיון שהיה סופו לחיות כחי דמי. ובפשטות מבואר מדבריהן דכל שסופו לחיות כחי דמי ואינו מטמא, וזה כדברי התוס' כאן שכיון שסופו למות כמת דמי.

ולכאורה יש להקשות והרי קימ"ל בגמרא במסכת סנהדרין (דף מ"ז ע"ב) להרוגי בית דין אין מתאבלים עליהם, אם כן מדוע היה צריך הקב"ה להתאבל, וזה אפשר לתרץ זה על עולמו של חרב התאבל ולא בשביל הרשעים, אבל על לשון רבי יחיאל מפריס קשה דמשמע שהתאבל על הרשעים של בני דורם.

הנה הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בספרו שו"ת טוב טעם ודעת (מהדורה תליתאה חלק ב' סימן ר') מביא מה שכתב הש"ך (יו"ד סימן ש"מ ס"ק ל"ט) אמרו לו מת וקרע, ולא מת, ואחר כך מת - לא יצא ידי קריעה, ומעיר דמדין השבעה לא ביאר מה דינו, אם אמרו לו מת ונהג שבעה ימי אבלות ואחר כך נודע שלא היה מת עד הנה, ועתה מת האם צריך לנהוג ימי אבלות או לא, וכתב דלולי דמסתפינא הייתי אומר דכבר יצא ידי

"ויסגור ה' בעדו" (ז טז).

והקשו המפרשים: מדוע היה צריך הקב"ה לסגור את הדלת של התיבה וכי נח לא היה יכול לסגור את דלת התיבה לבדו?

רש"י במקום מביא את דברי המדרש: מלמד כשירדו מי המבול ונכנס נח לתיבה באו בני דור המבול לשבר את התיבה ולהרוג את נח, מה עשה הקדוש ברוך הוא שלא אריות ודובים ושאר חיות רעות הדורסים סביב התיבה, שכל מי שהיה מבקש לשבר התיבה היו הורגים אותו והוא דכתב ויסגור ה' בעדו, וכמה דתימר אלהי שלח מלאכיה וסגר פומ אריותא (דניאל ו' כ"ג) מה סגירה האמורה להלן של אריות, אף סגירה האמורה כאן על ידי אריות.

החזקוני מתרץ: שנה הניח התיבה פתוחה מכיוון שמתירא היה שמה לא באו כולם שהרי לא היה מכיר את כל סוגי המינים שבבריות וכשבאו כולם ויסגור ה' בעדו, הפתח נסגר מאליו ע"י הרוח דומיה כמו שמצינו בפסחים שערי העזרה שהיו פתוחים ננעלו מעצמן בערב פסח.

8. מדוע לא תיקנו חז"ל ברכה לאדם שרואה את תיבת נח?

בספר גיליון אליבא דהלכתא (גיליון ל"ט עמוד לב) כתב ליישב שאלה זו על פי מה שמובא בגמרא במסכת סנהדרין (דף צו ע"א) לגבי סנהריב שנפלט מן המלחמה, לאחר שסנחריב עשה את תיבת נח לעבודה זרה, "אזל אשכח דפא מתיבתא דנח, אמר היינו אלהה רבא דשיזיבה לנח מטופנא, היינו דכתיב (ישעיהו לו לח) "ויהי הוא משתחוהו בית נסדך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכהו בחרב".

וכתב שם התורת חיים: "סיפא דקרא 'יהמה נמלטו ארץ אררט', נראה כי תיבת נח נשארה שמה, והודיענו בכתוב כי הבנים נמלטו אל מקום התיבה לעשות שמה עכו"ם כמו שעשה אביהם". ואם כן נראה שכיון שעשו מהתיבה עבודה זרה, לכן חז"ל לא רצו לתקן ברכה ברואה את תיבת נח כדי שלא יבואו ח"ו לטעות ולהיגרר אחרי אמונת כזב בתיבת נח.

9. האם בזמן מלחמה יש לגזור איסור תשמיש? הוכח מפרשת השבוע!

במקומו, אבל משום המלחמה עצמה, מותר לשמש. אמנם במהרש"א כתב שהאיסור הוא משום 'עמו אנכי בצרה' בעת מלחמה, ואמרינן בתענית אסור לאדם שישמש מיטתו בשני רעבון, והוא הדין בכל שאר עת צרה. ולכאורה מהתוספות משמע שמתור.

היעב"ץ כתב ביותר, שאפילו כשהארון אינו במקומו, אינו אסור לכל ישראל לשמש, אלא לאנשי המלחמה, כיון שהארון נמצא עמם ואינו במקומו המיוחד לו, והרי זה כיחיד הנמצא בביתו שאסור לשמש בבית שיש בו ספר תורה עד שיוציאו, או שיעשה מחיצה בפניו, וקדושת הארון עדיף מזה שכל המחנה חשוב אצלו כבית שלהם, ואסורים עד שיקבעו לו מקום, אבל אלו הנמצאים בבית לא נאסרו, וראיה לכך, מהפסוק שהלוקח אשה חדשה, אינו יוצא בצבא למלחמה, אלא צריך לשמח את אשתו, הרי שמתור בתשמיש בשעת מלחמה, ואפשר היה לדחות שכיון שלקח אשה חדשה, עדיין לא קיים פריה ורביה, ובוה מותר גם בשני רעבון, אך התורה לא חילקה בכך, וגם כשנשא אשה שניה חדשה, ויש לו בן ובת מהראשונה גם חוזר מעורכי המלחמה.

ובאשל אברהם בוטשאטש (סימן רמ שם) דן על מה שהיה בזמנו גזירת הקנטוניסטים שהרוסים חטפו ילדי ישראל לצבא כדי להעבירם על דתם אם מותר לשמש, וכתב שבמצרים בזמן שהיה הגזירה הנוראה כל הברך היאורה תשליכוהו הלך עמרם והחזיר את יוכבד, למרות שכבר קיים מצות פריה ורביה (מרים ואהרן) אלא ודאי שכל שאינה צרה כמו רעבון, שהרוב אינם בכלל הצרה, אין לאסור לשמש, ובפרט שכל זה היא תקנה דרבנן ואינה ברורה, וקיום מצות עונה יש בזה מצוה דאורייתא. ובלבושי מרדכי (סימן רד) התייר מכח זה לשמש במלחמת העולם הראשונה.

כמו כן בנימוקי אורח חיים (סימן תקעד) דן במלחמת העולם הראשונה אם מותר לשמש, וכתב שהרי כתבו הפוסקים שאין צריך להתענות כיון שהוא דברים שאין להם שיעור בשנים ארוכות ורבות, ובכל פעם יש מלחמה פעם במדינה זו ופעם במדינה אחרת, ובפרט שברוסיה יש גזירות שמד, לבטל התורה ואמונת אלוהי עולם, ונמצא יהיה אסור לעולם לשמש, ואם להתענות אינו צריך, מכל שכן ביטול פריה ורביה, שהוא קולא גדולה לבטל מצוה רבה כזו, ובפרט שאם כל הצרות הם חבלי משיח, והצרות יתארכו עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו, והרי קיי"ל שאין בן דוד בא, עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, ואיך יתבטלו מפריה ורביה, ויעכבו את ביאת בן דוד, ויתארכו הצרות בעיניו הגאולה.

ובשו"ת משפטים ישרים (סימן פ) כתב שלא מצא שיעור מה נקרא רעב, ובזמנו היה רעב וגם עצירת גשמים וגם שאר צרות, וכתב שלא מצינו לאחד מגדולי ישראל שיפרסם, שאסור לשמש, ומסתמא סמכו על דברי התוספות שלא היה אלא מדת חסידות, אבל בעל נפש יחמיר.

ובכף החיים (שם ס"ק פה) הביא שלש דעות, מתי אסור לשמש: א. האיסור הוא רק על צרות הדומות לרעבון, כגון ירקון שידפון חסיל ארבה. אבל בצרות אחרות כמגיפה לא נאסר לשמש. שיירי כנסת הגדולה. ב. על כל הצרות המוזכרות בשו"ע סימן תקע"ו שגוזרים עליהם תענית, עולת תמיד. שם מוזכר מלחמה, אמנם אם אין גוזרים תענית, כל שכן שאין לגזור איסור תשמיש. ג. שלא גוזרים רק על מה שמוזכר בתלמוד, 'רעב', ולא על שאר צרות כיון שאינו מוזכר בגמרא בבלי מפורש. בית דוד, שיירי כנסת הגדולה.

לסיכום: אין לגזור איסור לשמש בזמן הזה, כיון שאין זה צרת הכלל ממש, אלא שכל ישראל מצטערים בצער אחיהם, ובפרט לפי מה שכתבו חלק מהפוסקים שלא גזרו אלא על רעבון ממש. (חשי"ח נדרים פא ע"ב).

10. מדוע מי שאינו עומד בדבורו מקללים אותו דווקא בקללה של אנשי דור המבול?

מאנשי דור המבול ומדור הפלגה הוא עתיד להיפרע ממי שאינו עומד בדבורו".

"ותנה התיבה בחודש השביעי בשעה עשר יום לחודש על הרי אררט" (ח ד) כתב מרן בשולחן ערוך (או"ח סימן ריח ס"ח): הרואה אשתו של לוט מברך שתים, ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם דיין האמת, ועל לוט אומר ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם זוכר הצדיקים". והנה במדרש ילקוט שמעוני על מגילת אסתר (סוף רמז תתרנו) שהעץ שהשיג מרדכי כדי לתלות את המן מתיבת נח, שעשה הקב"ה זיכרון בעולם שידעו דורות העולם שבא מבול לעולם שכן כתוב זכר עשה לנפלאותיו, וכן עד עכשיו עומדת אשתו של לוט, שיהיו הדורות משבחים את בורא עולם.

משמע שתיבת נח קיימת לדורות בדיוק כמו נציב המלח של אשת לוט, ואם כן קשה מדוע לא תיקנו חז"ל לברך ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם זוכר הצדיקים למי שרואה את תיבת נח.

"צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך" (ח טו)

בחודש תמוז תשע"ד כאשר אויבנו שלחו חיצו מות על ערי ישראל, והיו אנשים בפחד גדול מאד עקב כך, וגם משום שנפתחה מלחמה בתוך עזה, כאשר יהודים נכנסו לתוכה כדי לנסות ולפרק את קיני הטרור, ונהרגו כמה חיילים מאחינו בני ישראל. ונשאלנו האם בשעה קשה זו מותרים בתש"מ, שהרי נאמר בגמרא במסכת תענית (דף יא ע"א) אסור לאדם לשמש מיטתו בשני רעבון, שנאמר 'וליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב', וכן פסק מרן בשולחן ערוך (או"ח סימן רמ ס"ב) אסור לשמש מיטתו בשני רעבון, אלא לחשוכי בנים, והוסיף הרמ"א והוא הדין בשאר צרות, שהם כרעבון. ואולי גם זמן זה נחשב לשעת צרה ואסור? והנה בטעם האיסור לשמש בזמן רעבון, מצינו בפוסקים כמה טעמים, רש"י במסכת תענית (דף יא ע"א ד"ה אסור) כתב: דצריך אדם לנהוג צער בעצמו. והנה תוספות (ד"ה אסור) כתבו: שזה רק ממידת חסידות, וראיה לכך שהרי יוכבד נולדה בין החומות ואותו העת עת רעב היה, ורק יוסף היה פורש ממידת חסידות. הריטב"א תירץ דעל רעב של גויים אין לנו להצטער, ולכן לוי היה משמש, אלא שיוסף היה מצטער מפני שהיה סבור כי אביו ואחיו היו ברעבון.

המאירי הביא בשם הירושלמי, טעם האיסור שלא יהא הקדוש ברוך הוא עוסק בחורבנו של עולם והוא בונה. וכן הוא במדרש נחומא (פרשת נח סימן יא) בשעה שהעולם ניתן בצרה ובחרבן אסור לאדם להיזקק בפריה ורביה, שלא יהא הקדוש ברוך הוא עוסק בחורבן העולם והוא בונה, וכן עשה יוסף, וכן עשה נח כשנכנס לתיבה.

התורה תמימה (בראשית מא ג) כתב: שהאיסור הוא רק למי שאין לו כל צער ודאגה מחמת הרעב, כמו עשירים גדולים ובעלי אוצרות תבואה וכדומה, כמו יוסף, להם ראוי להשתתף עם הצבור בצער זה תמורת צער הרעב שאין מרגישים בו, אבל לאיש שהוא סובל מהרעב כמו בני יעקב שסבלו מהרעב אין סברה להוסיף צער במניעת תה"מ שנקרא עינוי. אבל ציין בעצמו שכל הפוסקים לא כתבו כן.

בספר מעיל צדקה (סימן תקנ) כתב בטעם האיסור לשמש, כי המשמש מיטתו בזמן רעב מוליד בנים חלושי המוג, שאינן בר קיימא ומטעם זה הזהירו רבותינו זיכרונם לברכה (רמב"ן דעת הקדושה פ"ג, ויעיין גם בריטב"א תענית שם), על זה שלא ישמש אדם כאשר הוא רעב, ולפי זה אין אסור תשמיש בזמן המגיפה. ועיי"ש לפי זה למה נאסר נח ובניו בתשמיש.

לאור זאת, מצינו כמה טעמים באיסור זה. א. רש"י: לנהוג צער בעצמו, ב. תוספות: משום מדת חסידות. ג. מאירי: כי הקב"ה עוסק בחורבן, לא יהא עוסק בבניין. ד. מעיל צדקה: האיסור הוא שלא יוליד בנים חלושים. ה. תורה תמימה: זה אמור רק לאדם שאין לו צער, משום עמו אנכי.

והנה לפי שיטת התוספות שהיא מדת חסידות, ולשיטת המעיל צדקה, שהוא דווקא ברעב, ולתורה תמימה, שאדם המצטער אין את האיסור, מותר בשופי לשמש בזמן מלחמה. אבל לשיטת רש"י שהאדם צריך לנהוג צער בעצמו, וטעם זה הביא המשני"ב, וכן לשיטת המאירי, שבשעה זו הקב"ה עוסק בחורבן, אין לעסוק בבניין, אולי גם בשעת מלחמה, אסור לשמש.

והנה מצינו בגמרא במסכת עירובין (דף סג ע"ב) שיהושע נענש על שביטל את ישראל מפריה ורביה לילה אחת, שהארון לא היה במקומו, וכתבו תוספות (שם ד"ה כל) לדון אם הארון היה יוצא לכל מלחמה או לא, והביאו ראיה מאוריה ודוד, שהיו מותרים בתשמיש המטה, בשעת המלחמה. על כל פנים מבואר שם שהאיסור הוא רק כאשר הארון אינו

איתא במשנה במסכת בבא מציעא (דף מ"ד ע"א) שנינו במשנה (מד ע"א): "נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יוכל לחזור בו, אבל אמרו מי שפרע

ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו, כל העולם כולו שלך הוא, כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה, כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלים, אמרו לפניו: רבש"ע, לא יפה אמרו ראשונים לפניך. אמר להן: 'ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול"', ואיתא בבראשית רבה (ח, ה): 'בשעה שבא הקב"ה לברוא את האדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים וחבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא... חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים'. נמצא שזה שדיבר שקר היה ראוי לעכב בבריאת האדם, כמו אנשי דור המבול ואיך, לכך ראוי להיות עונשם שווה, לפי שרצה לסתור כוונת הקב"ה שאמר 'נעשה אדם'.

השיטה מקובצת בגמרא במסכת בבא מציעא (דף מ"ח ע"א) מתרץ בשם הרא"ש: מי שפרע מדור המבול, שהיו מלאים חמס ולא היו עומדים בדיבוריהם, ודור הפלגה נקט אגב דור המבול, ומצרים לא היו עומדים בדיבוריהם, שבכל שעה היו אומרים לשלח את ישראל וחזרו בהם" (וכעין זה כתב מהרש"א בחידושי אגדות, מט.).

המאירי בגמרא במסכת בבא מציעא (דף מ"ח ע"א) מתרץ: מפני שמעשיו של אדם זה שאינו עומד בדיבורו דומים למעשיהם של אנשי דור המבול שהיו גוזלים על צד שלא היו בית דין יכולים להיזקק לתובע והוא שאמרו בירושלמי מה היה חמס של אנשי דור המבול, הוזהר דבר נש נפיק וטעין קופה מלאה תורמוסים היו באים ונוטלים ממנו פחות פחות משה פרוטה כדי שלא תהא גזלתם יוצאת.

בשו"ת אבני נזר חלק חושן משפט (סימן ל"ב) הביא מה ששמע מפי מרן כ"ק החידושי הרי"ם זצוק"ל מגור: כי המה לא היה להם תורה ואעפ"כ נעשו יען עשו דבר שהשכל מחייב שהם מעשים מתועבים, על כן אף שמן הדין יכול לחזור הדבר מובן מעצמו שהוא מתועב.

11. קטן שהתגייר וכשגדל התחרט, האם חייב מיתה על השבתות ששמר שהרי גוי ששבת חייב מיתה? הוכח מפרשת השבוע!

והחתם סופר הביא עוד ראייה: מלשון הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"י ה"ו) וז"ל: שמא תיטול ותגדל ותמחה ונמצאה זו אכלה בגויותה ממון שאין לה זכות בהם אלא בדיני ישראל, למדנו מלשון זה שע"י המחאה נעקרה הגירות למפרע.

יש להקשות: אם כן כאשר הגר הגדיל ומוחה הרי נעקרה הגירות למפרע, ואם כן יהיה חייב מיתה על כל אותם השבתות ששמר לאחר שהגדיל, משום גוי ששבת חייב מיתה?

ומתרץ המחנה חיים: הא דנכרי ששבת חייב מיתה, זרק רק אם חידש דת חדש לעצמו, אבל כאן ששמר בתורת גירות ולא חידש דת לעצמו פטור.

וכן משמע בדבריו של הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"י ה"ט) שכתב עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, כללו של דבר אין מניחים אותן לחדש דת ולעשות מצוות לעצמן האיסור של גוי ששבת הוא שמחדש דת ומצוה מלבד.

12. אדם ששומר שבת ביום שישי או במוצאי שבת האם יעבור על איסור בל תוסף? הוכח מפרשת השבוע!

אבל בשו"ת מחנה חיים (או"ח חלק ג' סימן מ"ד) חולק על זה ושבעה"ל אבל מי שמוסיף לעשות שבת שני ימים ליכא בל תוסף, מכיוון שיום השבת הוא לשבות ביום שבו שבת הקב"ה לאחר ששת ימים עשה מלאכה וביום השביעי נח, ואיך אפשר לעשות עוד יום שהיה עושה הקב"ה הבריאה להיות יום שבת על כי שבת הקב"ה ממלאכתו, ומי שמוסיף לעשות שבת ביום שישי יש עוד סברה לומר שאין בל תוסף, משום דבל תוסף שייך רק כשהגיע זמן חיובה, אבל לא קודם.

ובשו"ת מגדנות אליהו (ח"א סימן פ"ו) הקשה: מהא דאיתא בדברי מרן בשולחן ערוך (או"ח סימן רס"א) דיש אומרים שצריך להוסיף מחול על הקודש, דמשמע מדברי מרן בשולחן ערוך שלפי הדעה השניה אין צריך, אבל אם רוצה יכול להוסיף, וקשה הא עובר על בל תוסף, ומתרץ לפי המחנה חיים הנ"ל דבקודם ליכא בל תוסף.

ובפנים יפות מתרץ: נראה דלא קשה כי קודם מתן תורה היה הלילה נמשך אחר היום, עד שאמר לו הקב"ה מערב עד ערב תשבתו שבתכם, וכן הוא אומר בפרשת יום ולילה לא ישבתו, היינו שלא ישבתו יום ואח"כ לילה, ואינו חייב מיתה אלא אם שבת עד סוף הלילה, אבל אם עשה מלאכה בסוף הלילה לא עבר על הלאו של יום ולילה לא ישבתו, שהוא שבתת כל היום וכל הלילה שלאחריו, אבל שמירת שבת של אברהם אבינו, כיה כמו שהיה אחר מתן תורה דהיינו שהיום הולך אחר הלילה, נמצא קיים שתיים עשאה מלאכה בשישי ביום ועשה מלאכה במוצאי שבת, הרי שלא שבת יום ולילה, וכן הוא לדורות בבני נח אינם חייבים כששבת באחד בשבת, אלא שאם שבת בלילה שלאחריו עד גמר הלילה, וכיון שעיקר החיוב הוא בגמר הלילה והוא אצלנו שני בשבת היינו דאמרינן בגמרא אפילו שני בשבת, כוונתו באמת על יום אחד, אלא קמ"ל שעיקר החיוב הוא בלילה שלאחריו שהוא אצלנו שני בשבת.

וכן פסק מרן להלכה בשולחן ערוך (ח"מ ס"י רד ס"א) שמי שאינו עומד בדיבורו "חייב לקבל מי שפרע", ומבואר שם (ס"ד): "כיצד מקבל מי שפרע, אוררין אותו בבית דין ואומרים: 'מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים הוא יפרע ממי שאינו עומד בדבורו'" (תוספת הדברים היא מהברייתא המובאת בדף מח ע"א).

יש להקשות: מדוע מי שאינו עומד בדבורו מקללים אותו דווקא בקללה של אנשי דור המבול, מה שייכות לאנשי דור המבול דווקא.

תוספות הרא"ש במסכת בבא מציעא (דף מ"ח ע"א) כתב בזה"ל: "מי שפרע מדור המבול - שהיו מלאים חמס ולא היו עומדים בדיבורם, ודור הפלגה נקט אגב דור המבול, ומצרים לא היו עומדים בדיבוריהם, שבכל שעה היו אומרים לשלח את ישראל וחזרו בהם" (וכעין זה כתב מהרש"א בחידושי אגדות, מט.).

הסמ"ע (ח"מ שם סק"ח ע"ע שם פרישה סק"ב) כתב שהשוואה היא לענין מהות העונש: "... נקט הני - משום דבהני נתפרסם השגחת השי"ת על מעשים הרעים דבני אדם, ופרע להן בפומבי לפי מעשיהן, ומשום הכי נמי אמרו 'וממצרים שטבעו בים', מפני שטביעה בים סוף היה גדול שבניסים ובדרך השגחתו, שבדבר שזדו להשליך בני ישראל לים בא עליהן".

העיון יעקב ביאר העניין בדרך דרוש: "על דרך דאיתא בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין לח): "אמר רב, בשעה שבקש הקב"ה לברוא את האדם, ברא את אחת של מלאכי השרת, אמר להם: רצונכם נעשה אדם בצלמנו. אמרו ורבש"ע מה מעשיו. א"ל: כך וכך מעשיו. אמרו לפניו: רבש"ע 'מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו'. הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם, וכן כת שניה כת שלישיית אמרו לפניו: רבש"ע,

"יום ולילה לא ישבתו" (ח כב).

איתא בגמרא במסכת סנהדרין (דף נ"ח ע"ב) אמר ריש לקיש דמכאן ילפינן דעובד כוכבים ששבת חייב מיתה.

וכתב מרן בשולחן ערוך (יו"ד סימן רס"ח ס"ק שבעה) ומקור דבריו הם בגמרא במסכת כתובות (דף י"א ע"א) עובד כוכבים קטן, אם יש לו אב יכול לגייר אותו, ואם אין לו אב, ובא להתגייר או אמו מביאתו להתגייר, בית דין מגיירים אותו, שזכות הוא לו יכול למחות משיגדיל ואין דינו כישראל מומר אלא כעובד כוכבים. וזכין לאדם שלא בפניו, בין קטן שגיירו אביו בין שגיירוהו ב"ד.

ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן רנ"ג) הובאו דבריו בפתחי תשובה (יו"ד סימן רס"ח ס"ק ח) כתב דודאי כשהגר מוחה, אין בו ספק כלל דעקרה הגירות קטן ביין שלנו. למפרע, והיין הנשאר שנגע בו קודם מחאתו הוא ככל מגע גוי והביא ראייה לדבריו: ממה שכתבו תוספות בגמרא במסכת כתובות (דף י"א ע"א) שרי נכריה גמורה היא אם תמחה, הרי מבואר להדיא שהיא נכרית גמורה למפרע וזו ראייה ברורה באין ספק.

"יום ולילה לא ישבתו" (ח כב).

הגמרא במסכת סנהדרין (דף נ"ח ע"ב) לומדת מפסוק זה: מכאן דנכרי ששבת חייב מיתה, ואפילו אם שבת בשני בשבת חייב מיתה.

והקשו המפרשים: מדוע נקטה הגמרא אפילו בשני בשבת ולא נקטה אפילו ביום ראשון?

רש"י (שם) מתרץ: לא תימא שביתה דקאמר ריש לקיש לשום חובה קאמר, דלא לכוון לשבות כגון בשבת שהוא יום שביתה לישראל או אחד בשבת ששבתים בו הנוצרים, אלא מנוחה בעלמא קא אסר להו, שלא יבטלו ממלאכה ואפילו יום שאינו בר שביתה, שני בשבת יומא קמא דלאו יום בר שביתה קט, והוא הדין דהוה מצי למינקט שלישי ורביעי.

החתם סופר (פרשת נח) מתרץ: אחד בשבת אינו רבואת כל כך, דבאחד בשבת עדיין יש שבת במקומות מן העולם עד עובר רוב היום שסבב הגלגל את כל העולם, אבל בשני בשבת אין שום מקום שיהיה בו שבת ואפילו הכי אם שבת חייב מיתה.

עוד מתרץ החתם סופר (שם): באחד בשבת גם ישראל הקובע מועד לשם שביתה עובר על בל תוסף יום על יום השביעי, אין רבואת שיהא גם בן נח חייב מיתה, אבל בשני בשבת ליכא בישראל בל תוסף כיון שכבר הפסיק יום אחד בין שבת, לשני בשבת.

וכן כתב בשו"ת שבילי דוד (או"ח סימן תרנ"א ס"ק ד') דלכן נקטה הגמרא דווקא יום שני בשבת דאילו ביום הראשון גם בישראל איכא איסורה משום בל תוסף.

13. האם מותר לתרום דם כדי לקבל על כך תשלום כסף משום דחובל בעצמו? הוכח מפרשת השבוע!

"ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" (ט ה).

מפסוק זה בפרשת השבוע ילפינן בגמרא במסכת בבא קמא (דף צ"א ע"ב) שאסור לו לאדם לחבול בעצמו, ובהמשך הגמרא מסיקה שאין ראייה מכאן דדילמא כאן מיירי במיתה וילפינן משאר מקומות.

יש לחקור מי רוצה לתרום דם רק כדי להרוויח ממון שעששו אין צריכים את דמו לחולה ואין חשש פקוח נפש כגון בתורם לנכרי האם יש איסור לחבול בעצמו או דילמא לצורך ממון ליכא איסור לחבול בעצמו.

והנה בפסקי תוספת בגמרא במסכת בבא קמא (ס"ק רט"ו) כתבו שאסור לו לאדם לחבול בעצמו לצורך ממון, א"כ חזינן להדיא דאסור לחבול לצורך ממון, לפי זה יהא אסור להקזי כשעושהו רק לצורך ממון.

וכן כתב בים של שלמה במסכת בבא קמא (פרק ח' ס"ק נ"ט) שאסור לחבול ולבייש עצמו בעבור צורך ממון.

והנה מו"ר הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל בספרו שו"ת אגרות משה (חושן משפט חלק א' סימן ק"ג) נשאל האם מותר להניח להרופאים להוציא ממנו דם להכין בעבור חולים שיצטרכו לזה כדרך הרופאים בימנו שמכניסים דם אדם לחולים מסוכנים לרפואתם והוא באופן שאין בזה דין הצלת נפש משום שעדיין אין כאן חולה אך מכינים לחולים שיזדמנו ומי יודע אם יבא הדם הזה שיוציאו ממנו לחולה שדוחים איסורים

14. אדם שהרג מי שנוצר על ידי ספר יצירה האם הוא נקרא רוצח? הוכח מפרשת השבוע!

"שפך דם האדם באדם דמו יישפך כי בצלם אלוהים עשה את האדם" (ט ו)

והנה בגמרא במסכת סנהדרין (דף נ"ו ע"ב) ילפינן מפסוק זה שבני נח נצטוו על הרציחה, וישנם כמה נפק"מ בין איסור רציחה בישראל לאיסור רציחה בבן נח שנלמד מפרשתנו, כגון מה שבני נח נצטוו על העוברים כדאמרין בגמרא במסכת סנהדרין (דף נ"ז ע"ב) ומה דחייבים ב"נ אף בהורג ע"י שליח, וחייב על הריגת הטריפה, ועיין בכל זה ברמב"ם (פ"ט מהלכות מלכים ה"ד). והנה מבואר מדברי הרמב"ם ה"ל רוצח (פ"ב הלכה ב-ג) דכל הנלמד מפסוק זה לגבי עוון רציחה בבן נח, גם בישראל יש עוון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים, שהרי כתב כן לגבי שוכר הורג להרוג את חברו או הכופת חברו לפני הארי וכן בהורג את עצמו.

מובא בגמרא (סנהדרין סה ע"ב) שהאמורא הקדוש רבא ברא אדם, וכתב רש"י שרבא ברא אדם על ידי ספר יצירה שלמדו צורף אותיות של שם. רבא שלח את האדם שברא לר' זירא. ניסה ר' זירא לשוחח עמו, אך לשווא, האיש לא דיבר. הבין ר' זירא שאדם זה נברא על ידי אחד מהחברים, האמוראים הקדושים, ואמר לו: "שוב לעפרך". ואכן הגולם החי שב לעפרו. רבנו החכם צבי (שו"ת סימן צג) העיד על זקנו, רבי אליהו 'בעל שם', הלא הוא הגאון רבי אליהו, רב קהילת חלם, שברא אדם על ידי ספר יצירה. והיעב"ץ בספרו שו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סימן פב) הביא עוד מה שמע מאביו החכם צבי, מה שקרה באותו אדם שנוצר ע"י זקנו הגר' אליהו בעל שם ז"ל, כי אחר שראוהו הולך וגדל מאד נתיירא שלא יחריב העולם, לכן לקח וניתק ממנו את השם הקדוש שהיה דבוק עדיין במצחו, וכך התבטל כוחו של אותו 'גולם' ושב לעפרו, אך הגולם הזיקו ועשה בו שריטה בפניו בעוד שנתעסק בנתיקת השם ממנו בחזקה.

בשו"ת חכם צבי (סימן צ"ג) כתב שאדם ההורג אדם כזה שנוצר על ידי שמות הקודש, אין בו משום שפיכות דמים, משום שנאמר בפסוק 'ונוצר דם האדם באדם דמו יישפך', שדווקא אדם הנוצר תוך אדם, עובר הנוצר במעי אמו, חייבים על הריגתו משום שפיכות דמים, אך לא באדם שנברא בדרך לא רגילה, על ידי שמות הקדושה.

לעומת זאת הקשה הסדרי טהרות במסכת אהלות (דף ע"ב) כיצד מותר להרגו, כיון שיש לו חיות ודמות תבנית אדם, ומנין לנו שאדם שכזה לא נקרא אדם, ושאינו בו שפיכות דמים, ודרשת החכם צבי תמוהה, שלפי דרכו אנו למדים שעל אדם הראשון לא היה איסור שפיכות דמים אם היו הורגים אותו, שהרי הוא לא נוצר בצורה שגרתית, אלא שהקב"ה יצר אותו בעצמו מעפר, ודבר תמוה לומר כך, על יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא, והוא כותב: ובאמת לא נמצא דרש שכזה, לא בשי"ס ולא בשום מדרש מדרשי חז"ל.

המשנה ברורה (סימן נה סק"ד) מביא את ספקו של החכם צבי האם אדם שכזה, שנוצר על ידי שמות הקודש על ידי קדושה עליון, מצטרף למניין עשרה, לדברים הצריכים עשרה כמו קדיש וקדושה, האם כיון שכתוב 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', הרי יצירה זו אינה חלק מעם ישראל ולכן אינו מצטרף למניין, או שכיון שחז"ל אמרו שהמגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, לכן כיון שמעשה ידיהם של צדיקים הוא, הוא בכלל בני ישראל, שמעשה ידיהם של צדיקים הן תולדותם. וכתב ההוכיח מכי שר' זירא אמר לאדם- יצירה זה לשוב לעפרו, בהכרח שלא הייתה בו שום תועלת ואף אינו מצטרף למניין. כי אם הייתה בו תועלת, כמו למשל לצרף אותו למניין, לא היה ר' זירא מחזירו לעפרו.

בשבילו, אם רשאי בשביל הרווח שמשלמים בעד זה שהוא צריך למעות. ובסוף דבריו מסיק ה"אגרות משה": בחבלה זו להוציא דם ע"פ השגחת הרופאים יש טעם גדול שלא לאסור, דהא מצינו שבדורות הקודמים היו נוהגים להקזי דם אף רק לאקוליו כמו שמפורש בגמרא במסכת שבת (דף קכ"ט) וכן בהמשך איתא שם אמר שמואל פורסא דדמא כל תלתין יומין בנעוריו עד ארבעים שנים ואח"כ עד ששים שנה אחת לשני חדשים ואף אחר ששים אחת לג' חדשים, ועיין שם ברש"י וכן בהגהות מיימוניות (פ"ד מדעות בשם ר"ח) איתא גירסא אחרת דלא כבר"ח הנדפס, ולכן אף שנשתנה אח"כ כמו בזמן הרמב"ם, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ד ה"ח) שיקזי רק בצריך לזה ביותר ואחר גיל חמשים שנה לא יקזי כלל, ועתה נשתנה עוד יותר שאין מניחים להקזי כלל, מ"מ ודאי גם עתה איכא גם רפואה בזה דלא יהיה שינוי גדול כ"כ, והרי כיום כאשר תורמים דם הרי מוציאים את הדם מכתב בלא כאבים (מלבד הדקירה הראשונית), ולכן אפשר אין לאסור בחבלה זו דהקזת דם, והרוצה להקל אין למחות בו כיון שהיא סברה גדולה.

אבל מו"ר הגר"מ קליין זצוק"ל בספרו שו"ת משנה הלכות (חלק ד' סימן רמ"ח) כתב: שאסור לתרום דם בשביל ממון, כיון דהקזת דם חבלה הוא ואסור לחבול בעצמו לצורך ממון, אסור להשתתף בנתינת דמים בכל אופן אם לא בפקוח נפש, או שהוא לרפאותו.

בנו של החכם צבי, היעב"ץ זצ"ל, כתב (בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סימן פב) שבדודאי שיצירת- אדם זו אינו מצטרף למניין ולכל דבר שבקדושה, כיון שאינו מדבר ואין לו דעת. הוא דן האם היה לאדם זה חוש השמיעה, ולדעתו "אם היה בו כח השמיעה היה ראוי גם לכת הדבור, אלא היה רק מבין ברמזיות וקריצות כמו שמלמדים את הכלב. וכתוב בספר חסד לאברהם שאין חיותו אלא כחיות הבהמה, ולכן אין בהריגתו שום עבירה, אם כן פשוט שאינו אלא כבהמה בצורת אדם.

חז"ל מספרים שהשבטים החרימו שלא לגלות ליעקב על מכירת יוסף, וכיון שלא היו עשרה, שהרי ראובן ובנימין לא היו עמהם, לכן הם צירפו את השכינה הקדושה עמהם. וכתב ה'ברוך טעם' שאם אפשר לצרף את האדם הנוצר למניין, אם כן היה על השבטים לברוא אדם ולצרפו למניין החרם שלהם, שהרי השבטים היו עוסקים בספר יצירה, כמבואר בשל"ה (פרשת וישב). אלא בהכרח שאם היו יוצרים אדם, הוא לא היה מצטרף למניין. יתכן להעיר על הדברים ולטעון, שאם לנבא בספר יצירה ישנה דעה בפני עצמו, אם כן מי אמר לנו שהאדם שהשבטים היו בוראים, היה מסכים להשתתף איתם בחרם?! ואם אין לו דעה בפני עצמו, יתכן שאף שיצירה שכזאת מצטרף למניין תפילה, אך למניין של חרם אינו מצטרף, משום שבהשתתפות בעשרה שמחליטים על חרם, צריך שתהיה דעה פרטית ואישית לכל המשתתפים, ולא שיהיה אחד מהם חסר דעה עצמית, ואולי בגלל זאת לא בראוהו לגולם שכזה.

ויש לעיין אם השבטים יכלו לצרף את השכינה עמהם, אם כן מדוע היה עליהם לצרף גולם, ולא את הקב"ה בעצמו?!

החיד"א זיע"א בספרו ברכי יוסף (סימן נה סק"ד) דן האם מצטרף לעשרה, והביא שראה מכתב שכתב הרב מהר"י ליב כ"ץ בן הרב שער אפרים שהביא אריה מכך שמסופר בגמרא שרבי אליעזר שחרר את עבדו, למרות שאסור לשחרר עבדים; כדי לצרף אותו למניין. ומדוע רבי אליעזר לא ברא אדם בספר יצירה? אלא בהכרח שיצירה פלאית שכזאת אינה מצטרפת למניין. הברכי יוסף דוחה את הראיה וכותב שאולי צריך הכנה גדולה וזמן ממושך כדי ליצור יצירה כזו, ולרבי אליעזר, שהיה צריך מנין, לא היה מספיק זמן ליצור אדם שכזה...

בספר ליקוטי חבר (ח"ה דף סד) כתב שגם אם נאמר שאדם שכזה מצטרף למניין, הרי הוא צריך להיות בן 13 ... (ובדודאי תלמידי החכמים הקוראים את עלון זה יעירו שאדם שנברא כאדם מבוגר, כמו שאדם הראשון עצמו נברא כאדם בגיל מבוגר, כמובא בחז"ל, הוא אינו חשב לילד קטן אלא לאדם גדול).

רבי צדוק הכהן זצ"ל בספרו דברי חלומות כתב שאדם שנוצר מהשמות הקדושים אינו נחשב ממש כבהמה בדמות אדם, שהרי הוא נוצר בספר יצירה כדרך יצירת האדם ולא על דרך יצירת הבהמה. אלא שנשמת החיים, יופיפת באפיו שהיא הרוח המדברת, על ידי שהוא חלק אלוהה ממעל, זה אי אפשר לתת בו, אך הוא לא גרוע יותר מגוי, שגם כן אין לו חלק אלוהה, ממעל ואף על פי שיכול לדבר היינו בלשונו ואין זה קרוי דיבור.

רבים מהפוסקים דנו בשאלות שאלות ומעניינות, הקשורות ליצירת אדם על ידי שמות הקודש. הגאון ממונקטאש זצ"ל בדרכי תשובה (סימן ז ס"ק יא) הסתפק האם אדם שכזה יכול לשחוט כשישראל עומד על גביו

הגר"י זילברשטיין שאם האישי-לא איש הזה מצא מציאה הרי היא שייכת ליוצרו, כמו שמציאת עבד כנעני הוא של רבו. הרב זילברשטיין הסתפק כאשר יצר אדם, והאדם הזיק, האם היוצר חייב לשלם, והאם מותר ליצור אדם, כדי להוציא את כליותיו ולהשתילו בו, שהרי מותר לאב לגוי להוציא את הכליה מבניו הקטנים כדי לשותלו בגופו שלו, וזאת על פי המבואר ברמב"ם שעכו"ם רשאי למכור בניו ובנותיו הקטנים, לפי שהם קנויים לו. וכמו כן נראה שאם צריך השתלת כליה מותר להוציא זאת מעבדו הכנעני, ולכאורה לפי דברי הגיליוני השי"ס שאדם הנוצר מספר היצירה קנוי לאדון, הוא הדין שמוותר להוציא ממנו את הכליה שלו, כדי להציל את האדון, ולפי מה שכתב החכם צבי שאין בו גם איסור שפיכות דמים, אולי מותר להוציא את כל אבריו, ואפילו את לבו, כדי להציל אדם מישראל.

15. כיצד מגדירים על מי שנוצר בספר יצירה כאדם או כבהמה? כגוי או כיהודי?

רבנו הרמ"ק בספרו פרדס רימונים (שער כד פרק י) ביאר את ענין בריאתו של רבא וכתב: "בריה זו יתקבצו חלקיה ויתעלו למעלה בהתקרבם אל צור מחצבתם ומקורם ויאיר נגד היסודות וכו' האור הראוי להם כדמיון קבוץ חלקי הבהמה, ולא שיהיה בה נשמה ולא נפש ולא רוח, אלא חיות בעלמא, עם היות שהוא מעולה מחיות הבהמה, מפני תכונת צורתו וטבעו שהוא משובח מצורת הבהמה, ונתקרב יותר אל מקור האור מבהמה, ובחזרת הגוף אל יסודותיו, אין לו כי אם כמיתת הבהמה, שיתפרדו החלקים ויחזרו אל העפר ממש כשהיה, כי עפר הוא ואל עפר ישוב וכו', ואין במיתתו והריגתו שום עונש כלל, כמו שאין עונש בהריגת בהמה". ומכאן למדנו שלדברי הר"מ קורדוברו ז"ל אדם כזה דומה הוא בדרגתו לבהמה, אף שמעולה הוא ממנה, ואין בו נפש, רוח ונשמה, אלא חיות בעלמא.

16. למה לא הוזכר בתורה השם של אמה של אברהם אבינו?

בספר לפיד האש ובו פרקי חייו של האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל (בעמוד קמב) מובא סיפור מבעל המעשה רבי אליעזר שטייסל, ששרד את השואה שסיפר שנלקח מקלויזנבורג ע"י ההונגרים לעבודת כפייה, באתי אליו להיפרד ולבקש ברכה שאשאר בחיים, והרבי הורה לי בתורת סגולה שלוש דברים, שאזהר מאד בכיסוי הראש, ובנטיילת ידיים, וללחוש בכל עת צרה את המלים "אימיה דאברהם אמתלאי בת כרנבו, יבוא המלך והמן היום, אלהה דרבי מאיר ענני", וכה אמר לי בהושיטו את ידו לברכת פרידתנו: אם שלש אלה תעשה ישמרך אלוהים ותינצל וכך הוזה.

רבי אברהם אבלי זצ"ל ממונקטאש כתב בספר אגרא דהספידא בשנת תרמ"ו (עמוד כה) בהספד שנשא על רבי ישראל רפפורט ועל רבי שרגא פישמן זצ"ל, שמבאר הטעם מדוע לא הוזכר שם אמו של אברהם אבינו בתורה. וכתב: שעי"פ רבא דרובא צדקת הצדיק ויראת השם באה לו מכח אמו הצדקת, כמו שמצינו ששרה הדריכה ליצחק ורבקה ליעקב וכנהה. אבל את אברהם אבינו לא הדריכתו אמו אמתלאי בת כרנבו דהא כחשה ואמרה שאינו בנה כמבואר במדרשים, דהא כשנולד אברהם לא הייתה אמו אצלו, משום שהייתה מתייראת מבעלה תרח שלא ימסור אותו לנמרוד להרוג אותו, כי נמרוד היה יודע בטומאת כשפים שאברהם ימרוד בו, במה שהוא אומר שהוא אלוה.

ולפי"ז מבואר מדוע לא כתוב בתורה את שם אמו של אברהם אבינו במפורש, דיש לומר שבאו להשמיענו בזה צדקתו של אברהם אבינו שלא היה לו שום הדרכה מאמו ואעפ"כ היה צדיק אשר לא היה כמותו בכל העולם. ובזה היה אברהם יותר מכל העולם שכלי שום הדרכה מימי קטנותו עד גדלו אעפ"כ היה צדיק גדול. אבל את אביו תרח שפיר מזכיר בתורה, שהוא היה רוצה להדריך את אברהם לעבודה זרה, ואברהם אבינו לא השגיח עליו וכן שלש שנים הכיר את בוראו והודיע לכל עולם כבודו של הקב"ה, אף שאביו תרח הכניסו למחבוס עשר שנים שיעבוד עבודה זרה ואם לאו ימסרו לנמרוד להשליכו לכבשן האש, הוא לא השגיח על כל זה וכלי שום הדרכה מצדיק אחר רק מעצמו הכיר את בוראו, כמו שפירש רש"י שנה היה צריך סעד לתומכו אבל אברהם היה מתחוק והולך בצדקו מאליו, ושפיר נכתב אביו תרח בפירוש בתורה ואמו הצדקת לא כתיב בתורה להראות בזה גודל צדקת אברהם אבינו.

ומשגיח על שחיתתו. בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ד סימן שפח) נשאל אם האדם הנברא חייב במצוות, בספר סדרי טהרות (אהלות דף ד ע"ב) הסתפק האם הנוצר מספר היצירה אם מטמא באהל לאחר מיתתו והפוסקים דנו האם לאשה מותר להתייחד עמו.

מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א הסתפק כאשר הגולם הזה מצא מציאה למי זה שייך, לעצמו או ליוצרו, כשבגלוי השי"ס כתב שכל המוליד דבר הוא שלו, והוא קנוי לו, ולכן בן אינו קנוי לאביו ואמו, שהוא גזירת הכתוב, שא"כ לא ישתכח ישראל זולת דור המדבר, לפי שבניהם הנולדים לאחר מכן הם קנויים לאביהם, אבל באדם הנוצר על ידי ספר יצירה, שאין על זה גילוי בפסוק, הרי הוא קנוי לאדם היוצרו, וראוי להיות דינו דין עבד כנעני, דקנוי גופו לישראל, עכ"ד. לאור זאת כתב

מרן החו"א (יו"ד נדה סימן קטז סק"א) כתב שנראה שהנברא מספר היצירה, אין לו כל זכויות ישראל, וקרוב שאין לו גם זכויות אדם.

רבנו יוסף חיים זיע"א ה'בן איש חי' בספרו בן יהוידע כתב שבריה זו, הנבראת בספר יצירה, אינה מתקיימת יותר מ-24 שעות, "כי צריך לו חיים ומי ייתן לו חיים".

ואולם מדברי הראב"ד (בפירושו לספר יצירה) לא משמע כך. שהראב"ד כתב: "אברהם אבינו ע"ה חצב בבנייתו אותיות הקודש וצירף ועלתה יתדו הבריאה, שנאמר 'את הנפש אשר עשו בחרן', מלבד שנתעסק אאע"ה בצירוף האותיות של ספר יצירה, כדארז"ל רבא ברא גברא וכו' ", עכ"ל. וא"כ לא מסתבר שהנפשות שעשה אברהם נועדו 24 שעות ועליהם כתבה התורה "ואת הנפש אשר עשו בחרן", שלקחום עימם, למשך 24 שעות בלבד, לארץ כנען.

"ויחי תרח שבעים שנה וילד את אברהם את נחור ואת הרן" (יא כו)

בגמרא במסכת בבא בתרא (דף צא ע"א) אמרין שאמו של אברהם אבינו נקראה 'אמתלאי בת כרנבו' ואמו של המן הרשע נקראה 'אמתלאי בת עורבת', והסימן לזכור את השמות הינו אברהם היה טהור ואמו נקראה כרנבו – 'כריס' לשון צאן שהם טהורים, אך המן שהיה טמא נקרא אמו על שם עורב, שהינו עוף טמא.

הגר"י למפורנטי כתב בספר פחד יצחק (ערך אברהם) כתב שם אמו דאברהם 'אמתלאי בת כרנבו', מצאתי בספר ישן, אמה דאברהם, האומרה שלוש פעמים לפני השלטון ימצא חן בעיניו.

וכן כתב החיד"א בספרו עבודת הקודש (כף אחת אות טו) וז"ל: סגולה להולך לפני מלך או שר ומושל, יאמר טו"ב פעמים אמתלאי בת כרנבו קודם שיעמוד לפניו.

ובספר רגל ישרה (לרצ"א מדינוב מערכת א אות סא) כתב שאמו של אברהם אבינו נתגלגלה באשה שהמית המלך את שבעת בניה על קדושת השם ואף היא עלתה על הגג וכו' ואמרה לבניה אמרו לאברהם אביכם וכו' ונתקנה אז.

בספר קראתי ואין עונה (קורות חייו של רחמ"ד וויסמנדאל זצ"ל פרק א') מובא: ביום שישי לפני כניסת השבת בלכתו מאחת מרחובותיה של העיר נייטרא, בא ממולו אדם שלא הכירו מעולם, אותו אדם שאלו: "מה היה שמה של אמו של אברהם אבינו?" – רחמ"ד וויסמנדאל זצ"ל לא הבין את פשר השאלה, אותו אדם חזר פעמים אחדות על שאלתו, והוסיף: "אם לא תענה לי על השאלה תצטער על כך", במוצאי שבת קיבל רחמ"ד וויסמנדאל זצ"ל הודעה מביתו שאביו הלך לעולמו. רחמ"ד וויסמנדאל זצ"ל ראה קשר בין פטירת אביו לבין השאלה שנשאל בדבר שם אמו של אברהם אבינו, כי במוצאי שבת לאחר שקיבל את ההודעה על פטירת אביו, פתח את ספר משמרת שלום (הלכות שמחות) וגילה ששם נאמר: "אמתלאי בת כרנבו אימא דאברהם סגולה בשעת סכנה", רחמ"ד וויסמנדאל זצ"ל הבין שבאותה שעה שנשאל על שמה של אמו של אברהם אבינו, נפל אביו למיטת חוליו ממנה לא קם יותר. סיפור זה היה רחמ"ד וויסמנדאל זצ"ל מספר לפעמים לחבריו ולתלמידיו.

לאחר עספר שנים של הדפסת והפצת עלון זה בארץ ובחו"ל, פאחר והוצאת העלון כרוכה בהוצאות כספיות גדולות, לצערנו הרב אנו נאלצים לצמצם פאוד את כמות הדפסת והפצת העלונים.

פענונין לזכות את הרבים? אתה יכול בשפחה להדפיס עלון זה ולהפיצו באזור עגורך.

ניתן לעזור בהוצאת והפצת העלון ולהקדיש עלונים לזכויות הרבים לבריאות אושר נחת זש"ק ולע"נ.

הפענונין להיוות שותף בהוצאת העלון ולזכות את הרבים ויכל לפנות לטלפון: 052-814448

ניתן לסייע גם בתרומה בביט לטלפון מספר: 052-8144488